

Марија С. ТЕРЗИЋ

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ ПОЕТИКЕ
МИРОСЛАВА МАКСИМОВИЋА

Институт за књижевност
и уметност, Београд

(*Поетика и ѿезија Мирослава Максимовића*, ур. Светлана Шеатовић и Марко Радуловић, Београд: Институт за књижевност и уметност, Дучићеве вечери поезије, Требиње, 2021, 452 стр.)

Зборник радова *Поетика и ѿезија Мирослава Максимовића* је двадесет седми у едицији *Поетичка исцраживања*, а плод је сарадње одељења Института за књижевност и уметност *Поетика модерне и савремене српске књижевности* и манифестације Дучићеве вечери поезије у Требињу. Резултат је скупа одржаног електронски 7. априла 2021. године, услед епидемиолошки ризичне ситуације проузроковане пандемијом корона вируса, а у част песника Мирослава Максимовића, чије стваралаштво употпуњава и есејистички опус.

Зборник је структурисан на следећи начин: Уводна реч, одељци зборника (I–IV) које чине радови посвећени стваралаштву овог песника и закључак у виду аутопоетичког записа „Шта сам радио“ који се налази у оквиру последњег одељка Реч песника (V). Тежиште радова заступљених у првој целини јесте приказ најфреквентнијих тема и мотива, као и иновација које је песник унео у своје сонете, посебно кад је реч о стиху. Друга целина у потпуности је посвећена песничкој збирци *Бол*. Њом доминирају мотиви свирепости и злочина који представља геноцид извршен над српским народом. Радови из треће целине усмерени су на одређене збирке песама за разлику од радова из прве целине који дају простора свеобухватној Максимовићевој поетици. Четврту целину чине текстови који се баве аутопоетиком овог песника.

Зборник отвара рад „Типови тематике у поезији Мирослава Максимовића“ Радивоја Микића. У њему се анализира семантички ниво поезије овог песника. Основна потка рада јесте композиција песама, као и њихова повезаност с тематским нивоом којим се Мирослав Максимовић бави. Микић запажа да су у сонете уткани ванкњижевни елементи попут социоисторијских процеса који представљају мотивску срж Максимовићевог поетског опуса. Песник, наиме, везује своје песме за *одређени ѿренуша*к и догађаје који утичу на судбину појединца, пре свега се концентришући на аспект трагичности људског живота.

Текст Горана Радоњића под називом „Парадоксално преплитање свјетова: елементи поетике Мирослава Максимовића“ представља вишеслојан увид у поезију Мирослава Максимовића кроз призму њене историчности, односно везе која постоји између песничког стваралаштва и периода у коме се оно развија (Радоњић 2021:45). Чворишта овог рада су песникова експлицитна и имплицитна поетика, феномен маргине који је употребљен у пренесеном значењу, као и узајамни однос текста и реалности утемељен у поетици Т. С. Елиота. Поезија се у овом есеју анализира кроз везу коју успоставља с мотивом слободе која се темељи на емотивности (2021:45).

Богдан Ракић у свом раду „О пјесмама и животу: метапоетски и метаметрички елементи у раној поезији Мирослава Максимовића“ истражује рани период његовог стваралаштва анализом књига *Сивач под уицјачем* (1971) и *Мењачи* (1972). Ракићеву пажњу посебно заокупља песма „Лист“, из прве од две наведене књиге. Аутор сматра да је један од основних постулата раног песничког опуса овог песника корелација која постоји између поезије и стварног света. По њему, она је у тесној вези с метапоетским мотивима и метаметричким планом ове две књиге. Уз то, део рада је посвећен проучавању повезаности поезије и прозе у Максимовићевом раном стваралаштву, пре свега стил.

Рад Сађе Ј. Париповић Крчмар „Парадоксална веза закона и слободе – тајна сонетног фонда Мирослава Максимовића“ заокружује прву целину зборника коју чине четири текста. Она се бави сонетним фондом Мирослава Максимовића и парадоксалном везом закона и слободе која се односи на узрочно-последичну везу слободе с једне и правила (норми, ограничења) с друге стране. Слобода мора бити њима омеђена како не би прешла у свој деструктивни облик – анархију. Равнотежа слободе и тих међа оно је што чини *шајну сонети*, како тврди ауторка.

Рад професора Александра Јовановића „У присуству сина“ отвара другу целину збирке која се састоји од пет текстова. Он се бави Максимовићевом збирком *Бол*, доминантно обојеном трагичним искуством песникове мајке која је сведочила покољу. У збирци се преплићу лично и колективно, стих и проза, породично и национално. Њено сећање као појединца и припадника народа који је прошао голготу постаје колективно сећање и обрнуто, колективно сећање се представља кроз сећање мајке јер оба потичу из истог трагичног извора – етничког чишћења и покушаја затирања српског идентитета од стране усташа. Тиме значај збирке није искључиво везан за књижевност већ и за националну културу, посебно културу сећања.

Рад Бошка Ј. Сувајџића „Сонет и бол: поетика традиције у збирци песама *Бол* Мирослава Максимовића“ посвећен је истраживању поетике традиције присутне у збирци *Бол*. Аутор сагледава збирку

узимајући у обзир историјску тематику, појединачно искуство, колективно несвесно и његове архетипске обрасце, као и деперсонализацију света, људи и живота у збирци. Сувајдић пружа увид то да лични бол присутан као тематско-мотивско чвориште захтева сонет будући да је он песничка форма од које не постоји савршенија (Сувајдић 2021: 127). У овом раду присутна је интертекстуалност у светлу повезаности усташког злочина бацања Срба у јаму с истоименом поемом Ивана Горана Ковачића¹.

У раду „Бол као парадигма српског народа“ Светлана Шеатовић помера фокус с личног на колективно, те се искуство једне особе и породице проширује тако да се у њему оваплоћује страдање читавог народа. Овај рад анализира контекст страдања српског народа не само у НДХ већ и у комунистичкој Југославији и наглашава да је покољ и бацање српских жртава у јаму Безданку, о чему сведочи *Бол*, покушај затирања српског националног идентитета.

Марко Паовица у раду „Бол памћења и памћење бола“ скреће пажњу на хибридноста композиције песничке збирке *Бол*, коју чине поетски садржај и прозни део који садржи објашњење тематске окоснице ове књиге присутно у поетском делу – сећање песникове мајке на ратни злочин. Оно као мотив комуницира с мотивом клања свиње. Услед здравствених проблема, сећање, до тада потиснуто, ненадано је изашло на површину. Аутор рада анализира најзначајнија тематска чворишта збирке као што су бол као последица трауме – преживљавања усташког злочина – и свињокољ, злочин над животињама, који упућује на злочин над људима, апострофиран у централним сонетима збирке. Мотив злочина посебно је наглашен осветљавањем везе беспомоћна жртва: крвник.

Рад Слађане Илић „Тотални геноцид у књизи Мирослава Максимовића *Бол*“, који заокружује другу целину зборника, бави се темом геноцида, личног и колективног страдања, транспозицијом злочина из стварности у текст, а тиме и у уметност. Није реч „само“ о злочину над појединцем већ о злочину мржње извршеном над једним народом који задире дубоко у његову срж на духовном, историјском, па и уметничком нивоу. Рад наглашава бесмисао зла, контраст између жртве и злочинца. Оно на шта овај текст указује јесте да зло не бива кажњено, због чега оно добија потенцијал да буде чињено изнова, што генерише нове злочинце и нове жртве. То кружење зла је оно чега се плаше потомци преживелих. Рад деконструира ћутање које онемогућава освешћење. Оно долази кроз процес спознаје трауме кроз суочавање с њом. Инструмент суочавања је памћење. Та чињеница води ка култури сећања као камену темељцу националног памћења.

¹ Ломпар, Мило. „О болу постојања (поговор). Мирослав Максимовић. *Бол*. Београд: Чигоја штампа, 2016. 71-91.

Текстом под називом „Брод пун мене“ – силазак у детињство у поезији Мирослава Максимовића“ Слађане Јаћимовић отвара се трећа целина зборника *Поетика и поезија Мирослава Максимовића*, која се састоји од шест текстова. Ауторка се концентрише на циклус *Детињство* у оквиру збирке *Сјавач под ујијачем*. Анализом мотива детињства као почетка животног развојног пута она потенцира два света, детињство и одрастање. Оно подразумева велики, потенцијално ризични свет ван дома. Реч је о спољашњем свету, претећем за појединца.

Александар М. Милановић приказује лингвистички угао гледишта на стваралаштво Мирослава Максимовића анализирајући песму „Ловљење рибе“ из збирке *Црпљење стварности*. Фокус анализе је на начинима на који се у овој песми користе лингвистичке методе и на Максимовићевом увођењу новина на језичком и на стилском нивоу. Аутор се бави постојећим и од раније присутним средствима у претходном поетском опусу Мирослава Максимовића. Милановић се у свом тексту усредсређује на песнички језик поменуте песме, између осталог и кроз скретање пажње на средства изражавања попут колоквијализама или терминологије која је уско везана за риболов. Осим тога, аутор се, у оквиру ове песме, бави и проучавањем стилских фигура, пре свега метафором и алегоријом, али и парадоксом.

Рад Марка Аврамовића „Животињски свет Мирослава Максимовића“ започиње песниковим усредсређивањем на урбанизацију која слаби човекову повезаност са светом природе. Човек, наиме, настоји да у својој тежњи ка оријентисаности ка науци, напретку и жељи за поседовањем, контролише природу. То га удаљава од њега самог, његове есенције, људске суштине која би требало да је у садејству с природом. Рад се бави односом два света: светом модерног човека оивиченог бетоном који се шири науштрб простора биљака и животиња, а то доводи до алијенације човека од сопствене природе, што је предворје кризе. Ни овај рад не заобилази мотив свињокоља који асоцијативним везама упућује на усташки злочин, а једнакост човека са животињом је тема која га заокружује.

Немања Каровић у свом раду „О самоћи у поезији Мирослава Максимовића“ обрађује мотив самоће у стваралаштву овог песника сагледавајући га на комплекснији начин од доживљаја самоће онако како се он обично интерпретира – као недостатак социјалних веза, те одсуство успостављања односа с другима у животу појединца. Каровић мотив самоће усложњава приступајући му као категорији самог постојања човека, односно аспекту појединачне егзистенције. У раду су показане значењске везе између мотива усамљености и с њим повезаних мотива какви су ћутање, слобода и тишина. Паралеле између њих повучене су тако што им је придодат још један мотив, а то је доживљај језика. Текстом је доказано да одсуство грађења со-

цијалних веза с другима отвара метафизички простор за истраживање сопственог унутрашњег света путем речи, чиме човек усавршава своје постојање.

У тексту „Фигуре рата у поезији Мирослава Максимовића“ Александра Секулић анализира песништво Мирослава Максимовића кроз мотив рата. Корпус овог рада чине две Максимовићеве песничке књиге, *Небо* (1996) и *Бол* (2016). Ауторка ураћа у дубине рата као искуства и сагледава га не само кроз призму злочина који бивају почињени током његовог трајања већ и као корелативну везу која постоји између рата и Максимовићеве поезије. Ауторка се бави односом рата и Максимовићевог песничког стваралаштва повезујући садржај његовог поетског исказа и рата као безумља у којем бесне злочин и насиље.

Рад Александре Пауновић „Ствари, а чије су оне? Песнички предели душе и неба са ципелама, путером, „дравом“, ножем Мирослава Максимовића“ је последњи текст у трећој целини зборника. Објекат интересовања ауторке је предметни свет присутан у збиркама поезије: *Песме* (1978), *Сонети живојних радосија и њешкоћа*, *Небо, 77 сонета о живојним радосијама и њешкоћама*. У тексту је анализирана песничка сонетна форма с освртом на неживе предмете, било да је у питању храна, „драва“ или оружје које се употребљава у рату. Неживи предмет су у раду анализирани у оквиру калупа постављених феноменима субјективности, душе и неба. Ауторка приказује бинарну опозицију видљиво : невидљиво.

Четврту целину, у оквиру које се налазе четири рада, отвара текст Јелене Панић Мараш. Рад под називом „Мирослав Максимовић, песник у транзицији“ посвећен је полемици Мирослава Максимовића с економистом Бошком Мијатовићем у рубрици „Песник у транзицији“ часописа *Бестселер* која је трајала током 2007. и 2008. године. Песник инсистира на нематеријалном духу поезије који подразумева то да се поезија не може мерити тржишно (Панић Мараш 2021: 349) нити се може сагледавати, процењивати или разумевати на основу материјалних аршина и/или материјалног система вредности, за разлику од економије, која на њима почива. Вредност поезије одређују људи (2021: 349).

У тексту „(Ауто)поетички назори у књизи есеја *Скривени њосао* Мирослава Максимовића“, Катарина Пантовић изучава Максимовићеве есеје, најпре кроз објашњење термина аутопоетика сужавајући њено значење на *власнију* поетику, потом и доводећи је у везу с иманентном и имплицитном поетиком. Ауторка даље деконструира појам поетичке самосвести. У овој збирци се не јавља само глас Мирослава Максимовића песника, већ и Мирослава Максимовића, критичара и историчара књижевности, али и аналитичара друштвених и политичких околности. У овом раду прави се једна врста одклона од поезије тако што је за корпус узета књига Макси-

мовићевих есеја, чиме се скреће пажња на варијетет његовог опуса и његово место у домаћој књижевној традицији не само као песника већ и есејисте, чиме се употпуњава његов уметнички профил.

Мотивска чворишта рада Марка М. Радуловића „Прављење слободе – аутопоетички мотиви у песништву Мирослава Максимовића“ су поглед и препрека унутар хоризонта гледања – уметнички искоришћеног процеса који је песнички поглед. У његовом настајању посебно место има прозор помињан у одређеним Максимовићевим песмама. Осим што је мотив, он, истовремено, представља и препреку, попут полице на којој стоји гомила књига или полусрушеног зида. Песнички поглед је важан чинилац песничке свести, док гледање представља један од начина на који песник успоставља однос са светом. Промене које настају у процесу гледања у директној су вези с онима које настају у свести песника о сопственом опусу. Уз то, у овом раду анализира се и мотив традиције, и то као препрека, али и као охрабрење.

У раду „Кројење песме: видови (ауто)поетичке свести у књизи *Цршање сиварносџи* Мирослава Максимовића“, који је последњи рад четврте целине зборника, ауторка Ана Козић проучава (ауто)поетику и песничку самосвест Мирослава Максимовића у оквиру корпуса његове збирке *Цршање сиварносџи* не заобилазећи интертекстуалне везе. У те сврхе, она користи поезију и поетичке одлике Стевана Раичковића и Васка Попе. Уз то, у раду се садржај ове песничке књиге повезује са садржајем књига *Скривени ѿсоа* и *Велики ѿросџор слободе* и начелима изнетим у њима. Две поменуте књиге преваходно чине есеји и разговори. Ауторка се бави песниковим интересовањем за културолошке одреднице националног идентитета као што су традиција и културно-историјска прошлост.

Овај зборник радова анализира опус Мирослава Максимовића из неколико перспектива, укључујући језичку, лингвистичку, стилску, књижевнотеоријску. Он осветљава и есејистичке и полемичке текстова што сведочи о разнородности присутној у његовом опусу. Давање простора и другој врсти књижевне ангажованости овог песника је значајан аспект овог зборника. Изузетан допринос овог зборника лежи у приказивању песничке збирке *Бол* не само као остварења националне књижевности већ и као сведочанства о трагедији једног народа, кроз ратни злочин учињен с циљем затирања његовог националног, верског и културолошког идентитета.